

УДК 330.59, 338.23

Г. О. Шамборовський,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ДИНАМІКА ТА СТРУКТУРА ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ В 1991—2015 РР.

G. Shamborovskyi,

PhD, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Ivan Franko National University of Lviv

DYNAMICS AND STRUCTURE OF INCOMES IN UKRAINE IN 1991—2015

У статті проаналізовано особливості формування доходів населення в Україні протягом років незалежності. Визначено, що сукупний дохід українців традиційно складається з заробітної платні (44%), прибутку та змішаного доходу (15%), доходів від власності (3%), соціальної допомоги та інших трансфертів (38%). Це свідчить про застарілість та неефективність моделі економічного розвитку та загрожує соціальним розшаруванням. Існує необхідність пошуку інших джерел отримання доходів, їх диверсифікації, застосування принципу самоактуалізації та самозайнятості у суспільстві. Наголошено на важливості проведення антикризової політики щодо економічної стабілізації та підвищення рівня доходів населення. Виявлено позитивну тенденцію зміни динаміки та структури доходів населення — поступове зростання номінальних доходів українців протягом 25 років, проте рівень достатку громадян у перерахунку на одну особу залишається вкрай низьким — 1 437 дол. США.

The article analyzed the features of formation of the incomes in Ukraine during the years of independence. It is determined that traditionally the total revenue of Ukrainians consists of salary (44%), profit and mixed income (15%), property income (3%), social assistance and other transfers (38%). It is testified the inefficiency and outdated model of the economic development and it threatens with a social stratification. There is a need to find other sources of incomes, their diversification, application of the principle of self-actualization and self-employment in the society. It is emphasized on the importance of the realization of anti-crisis policy for the economic stabilization and increasing the level of incomes. The positive trend of the dynamics and incomes structure changes are identified — a gradual increase of nominal incomes of Ukrainians during 25 years was observed, however the wealth per adult remains on very low level — 1 437 dollars of USA.

Ключові слова: доходи населення, заробітна плата, рівень життя, диференціація доходів, індекс споживчих цін, прожитковий мінімум, антикризова політика.

Key words: income, wages, living standards, income differentials, cost of living, the anti-crisis policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Дослідження доходів населення, тенденцій їх зміни, структури, динаміки є одним із важливих розділів аналізу соціально-економічного стану будь-якої держави. Без вивчення економічної поведінки населення, його схильності до споживання та заощадження, не можна ефективно керувати процесами, які відбува-

ються в економіці країни, вибудовувати економічну, соціальну політики, формувати стратегію розвитку країни. Основною метою національної безпеки на державному рівні є гарантування захисту інтересів населення, а бажання задовольняти власні потреби на гідному рівні, мати змогу почувати себе у економічній безпеці та не опинитися за межею бідності —

Таблиця 1. Доходи населення України в 1991—1996 рр., млрд крб.

Роки	1991	1992	1993	1994	1995
I. Доходи-всього	252	3445	91833	761142	4005954
1. Заробітна плата	137	1836	43328	349359	1653682
2. Прибуток та змішаний дохід	25	287	10452	68488	615985
3. Доходи від власності	4	21	1023	18613	47972
4. Соціальна допомога та інші одержані поточні трансферти	86	1301	37030	324682	1688315
у тому числі:					
соціальна допомога	49	538	16387	125018	578393
інші поточні трансферти	5	42	1937	25634	99948
соціальні трансферти в натурі	32	721	18706	174030	1009974

Джерело: складено автором на основі [14].

справедливі прагнення українців, що можуть втілитись у життя лише за умови забезпечення стабільних та надійних джерел отримання доходу. У ході цього процесу повинно регулярно проводитися дослідження зміни структури та динаміки доходів населення, оскільки результати дають можливість адекватно оцінити та провести ринково-інституційні реформи спрямовані на збільшення джерел доходів і ділової активності в Україні. Наведені факти обумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед сучасних дослідників, які присвятили свої наукові роботи вирішенню завдання аналітичного опрацювання статистичних даних, що стосуються динаміки та структури доходів населення, варто згадати таких вчених, як Благун І. С. [1], Ватченко О.Б., Коржовська К.О. [2], Ганнусик Ю.Б. [3], Заяць В.С. [4], Ігнатова О.М. [5], Карпенко Н.В. [6], Кулиш О.С. [7], Пенькова І.В. [8], Ховрак І.В. [9]. Досліджен-

ням рівня життя населення займалися і співробітники Інституту демографії та соціальних досліджень Державного комітету статистики (нині Державна служба статистики) України при Національній академії наук України [10]. Серед зарубіжних вчених, що які вивчали доходи населення власних країн, можна назвати таких, як Локшин М., Раваліон М. [11], Бургес С.М., Пропер К. [12], Дункан Г.Дж., Хоферз С.Л., Стаффорд Ф.П. [13]. Однак у сучасній науковій літературі бракує досліджень, які б висвітлювали та аналізували динаміку та структуру доходів населення за весь період існування України як незалежної держави — з моменту набуття незалежності у 1991 році і до сьогодні.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз динаміки та структури доходів населення в Україні в 1991—2015 рр., визначення тенденцій та вироблення рекомендацій уряду для проведення антикризової політики з метою збільшення частки прибутку та доходів від власності — формування серед-

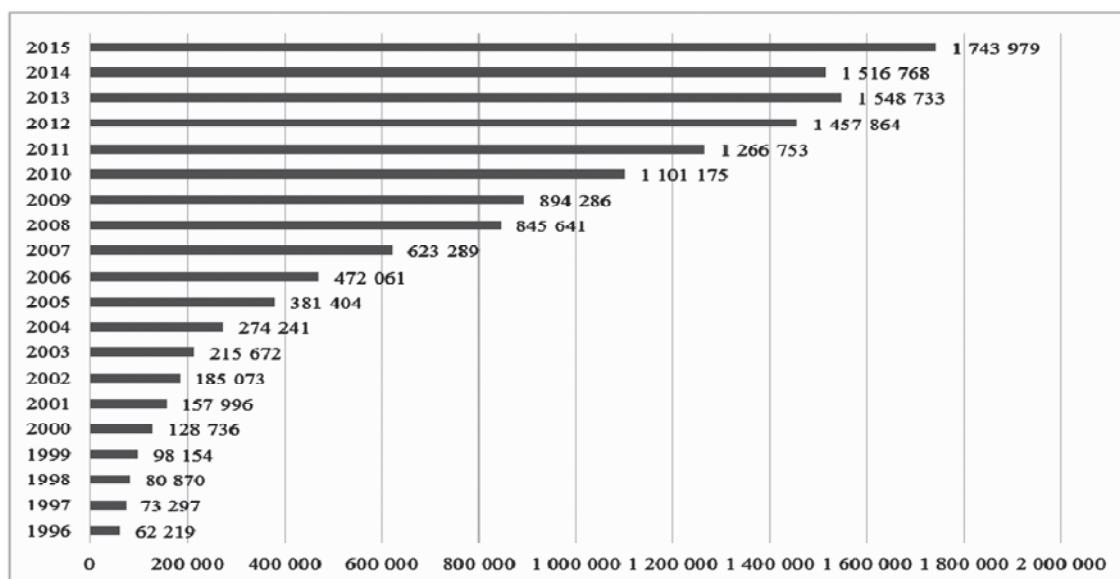

Рис. 1. Обсяг доходів населення України, 1996—2015 рр., млн грн.

Джерело: складено автором на основі [14].

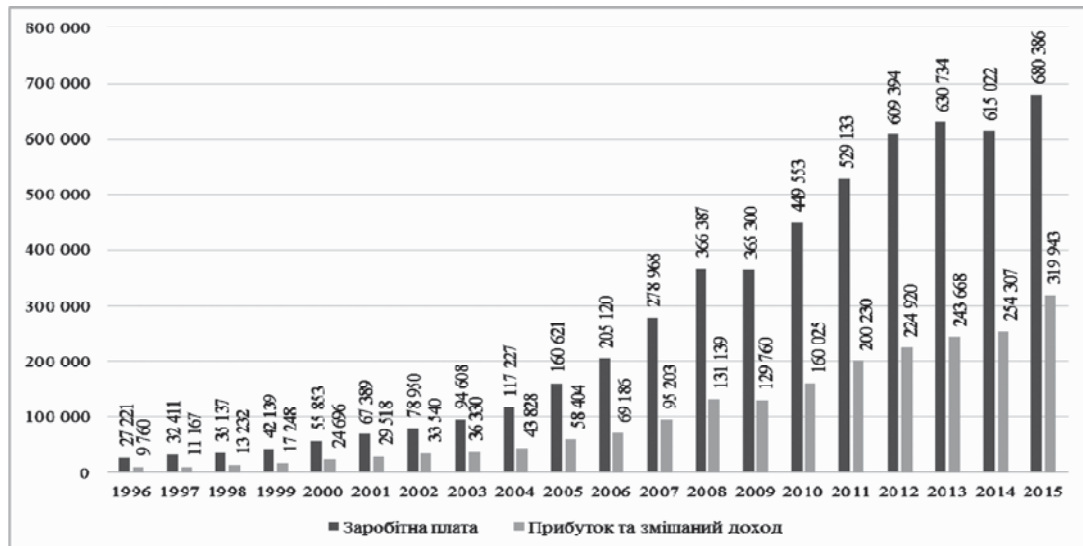

Рис. 2. Зміна обсягів заробітної плати і прибутку та змішаного доходу населення України, 1996—2015 рр., млн грн.

Джерело: складено автором на основі [14].

нього класу та сприятливого бізнес середовища.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Одним із дієвих інструментів вимірювання рівня добробуту суспільства є доходи населення. Номінальний та реальний дохід, а також обсяги, тенденції змін у динаміці і структурі доходів населення країни таких, як заробітна плата, стипендії, пенсії соціальні допомоги та інші поточні трансферти дають змогу робити висновки про рівень життя громадян. Доходи населення, по суті, відображають економічні зв'язки між членами суспільства щодо споживання виробленого продукту у процесі їх трудової діяльності, і однією із стратегічних задач, визначених на державному рівні у перспективі, виступає підвищення показників рівня життя населення, у першу чергу, шляхом стабілізації і підвищення обсягів його доходів.

До 1996 р. в Україні національною грошовою одиницею був карбованець. Тому порівнювати у динаміці обсяги доходів населення, виражені у карбованцях і гривнях досить складно, з огляду на це, було виокремлено два аналітичні періоди для проведення діагностики динамічних змін у доходах населення України — 1991—1995 рр. та 1996—2015 рр.

У таблиці 1 представлено статистичні дані щодо обсягів доходів населення України з таких джерел, як заробітна плата, прибуток та змішаний дохід, доходи від власності і соціальні допомоги та інші трансферти у 1991—1995 рр. Зазначимо, що чотири названі джерела отримання населенням доходів є традиційними для

вітчизняної економіки, і свідчить про доцільність пошуку у перспективі інших джерел отримання доходів, їх диверсифікації тощо.

За даними таблиці 1 можна встановити чітку тенденцію до стрімкого зростання доходів населення, починаючи з 1991 р. Так, у 1992 р. порівняно з попереднім, ріст загального обсягу доходів склав 1267%, у 1993 р. — 2565%, у 1994 р. — 728%, у 1995 р. — 426%. Поясненням цьому факту слугує характерний для тогочасної економіки надвисокий рівень інфляції, який стимулював безупинне зростання індексу споживчих цін, що вимагало підвищення заробітних плат та інших форм доходів населення. У 1992 р. збільшення обсягів заробітної плати склало 1240%, у 1993 р. — 2260%, у 1994 р. — 706%, у 1995 р. — 373% порівняно з попереднім роком. Антикризова політика уряду впродовж кількох років залишалась неефективною, оскільки в основному доходи населення зростали не через сприяння розвитку виробництва, а отже, і зайнятості та самозайнятості населення, а за рахунок різних видів соціальної допомоги та трансфертів.

Проведемо аналіз динаміки доходів населення України за період 20-ти останніх років (рис. 1). Дані підтверджують тенденцію до поступового зростання доходів населення за останні 20 років. Єдиним роком, коли було зафіксовано зменшення доходів населення порівняно із попереднім періодом, став 2014 р., що характеризувався розгортанням політичної та економічної кризи в Україні. Зменшення обсягів доходів населення тоді склало 2%. Але уже у 2015 р. знову було зафіксоване збільшен-

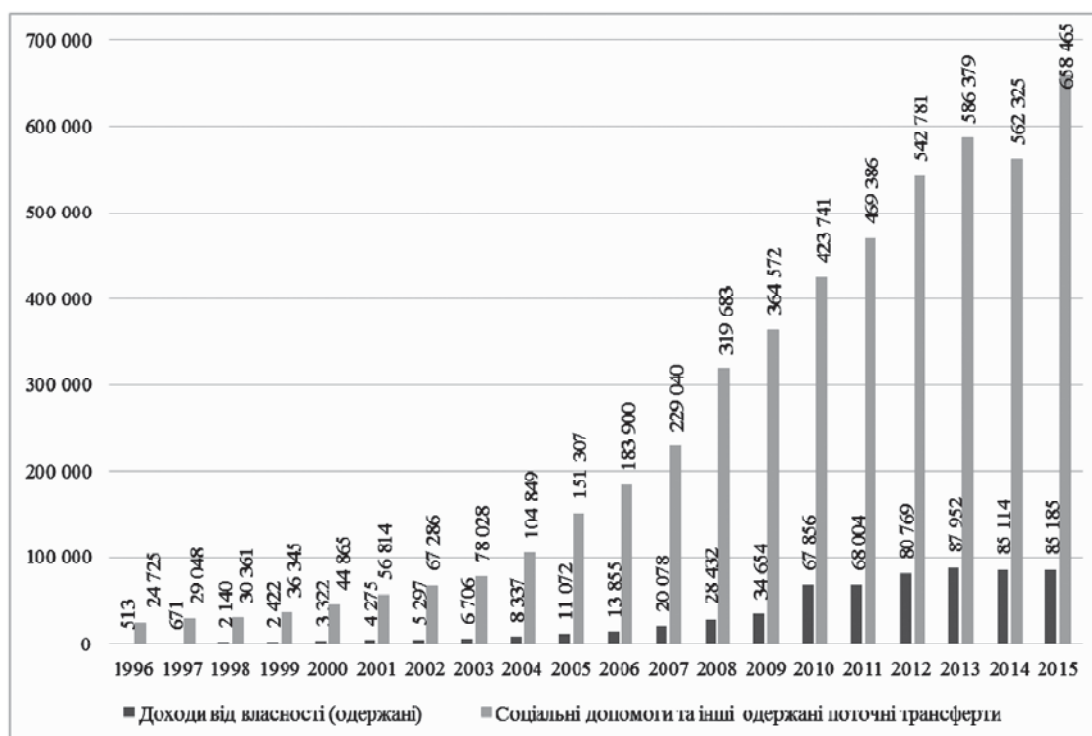

Рис. 3. Зміна обсягів доходів від власності і соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів населення України, 1996–2015 рр., млн грн.

Джерело: складено автором на основі [14].

ня доходів — на 15% порівняно із попереднім роком, та на 11,2% порівняно із 2013 р. У середньому, збільшення обсягів доходів населення за період з 1996 по 2015 рр. з року в рік становило 15,77%.

Проаналізуємо більш детально зміну обсягів заробітної плати і прибутку та змішаного доходу як основних статей доходу, що отримується населенням України (рис. 2).

Аналогічно до загальної тенденції до збільшення доходів населення України стабільно відбувалось зростання заробітної плати (крім 2009 р. та 2014 р. — років економічної та фінансової кризи в Україні, коли зменшення показника склало 0,3% та 2,5% відповідно порівняно із попереднім роком) та прибутку і змішаного

доходу (зменшення склало у 2009 р. — 1% порівняно із попереднім періодом), а от у 2014 р., на відміну від заробітної плати, було зафіксовано збільшення цього показника на 4% порівняно із 2013 р.

Розглянемо зміну обсягів доходів від власності і соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів населення України (рис. 3). Традиційно, спостерігається стабільне зростання обсягів доходів цих категорій, крім кризових 2009 та 2014 років.

Розглянемо структуру доходів населення України у 1991–2015 рр. Оскільки грошова одиниця виміру доходів при структурному аналізі не впливає на показовість результатів, для зручності наочного представлення даних

Таблиця 2. Структура доходів населення України, 1991–2003 рр., %

Доходи/роки	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1. Заробітна плата	54,5	53,3	47,2	45,9	41,3	43,8	44,2	43,4	42,9	43,4	42,6	43,9	42,7
2. Прибуток та змішаний дохід	9,8	8,3	11,4	9,0	15,4	15,7	15,3	16,4	17,6	19,2	18,7	16,8	16
3. Доходи від власності (одержані)	1,6	0,6	1,1	2,4	1,2	0,8	0,9	2,6	2,5	2,6	2,7	3,1	3,0
4. Соціальна допомога та інші одержані поточні трансферти	34,1	37,8	40,3	42,7	42,1	39,7	39,6	37,6	37	34,8	36,0	36,2	38,3
в тому числі:													
соціальна допомога	19,6	15,6	17,8	16,4	14,4	15,8	16	15,1	15,3	14,7	15,2	16,4	19,0
інші поточні трансферти	1,8	1,2	2,1	3,4	2,5	0,6	1,2	2,1	1,6	1,9	3,3	3,8	4,2
соціальні трансферти в натурі	12,7	21,0	20,4	22,9	25,2	23,3	22,4	20,4	20,1	18,2	17,5	16,0	15,1

Джерело: складено автором на основі [14].

Таблиця 3. Структура доходів населення України, 2004–2015 рр., %

Доходи/роки	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Заробітна плата	42,7	42,1	43,4	44,8	43,3	40,8	40,8	41,8	41,9	40,7	40,5	39,0
2. Прибуток та змішаний дохід	16	15,3	14,7	15,3	15,5	14,5	14,5	15,8	15,4	15,7	16,8	18,3
3. Доходи від власності (одержані)	3,0	2,9	2,9	3,2	3,4	3,9	6,2	5,4	5,5	5,7	5,6	4,9
4. Соціальна допомога та інші одержані поточні трансферти	38,3	39,7	39,0	36,7	37,8	40,8	38,5	37,0	37,2	37,9	37,1	37,8
в тому числі:												
соціальні допомоги	19,0	22,2	21,8	20,0	21,3	22,8	21,6	20,8	20,7	20,9	20,6	19,5
інші поточні трансферти	4,2	3,3	3,1	2,9	3,1	3,7	3,1	3,2	3,3	3,8	3,6	4,5
соціальні трансферти в натурі	15,1	14,2	14,1	13,8	13,4	14,3	13,8	13,0	13,2	13,2	12,9	13,8

Джерело: складено автором на основі [14].

нами виокремлено два періоди для аналізу — з 1991 по 2003 рр. (табл. 2) та з 2004 по 2015 рр. (табл. 3).

Впродовж 1991–2003 рр. головну роль у структурі доходів населення займали надходження від заробітної плати. Однак, їх частка з 1993 року не перевищує 47%, але і не скорочується нижче 40%. Мінімальне значення цього показника було зафіксовано у 1995 р. — 41,3%, а максимальне — у 1991 р. — 54,5%. На другому місці у структурі доходів населення України знаходяться соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, обсяг яких становить від 34,1% (у 1991 р.) до 42,7% (у 1994 р.). У структурі трансфертів найбільший відсоток у 1991, 2002 та 2003 рр. становлять соціальні допомоги, а у решту періодів — соціальні трансферти в натурі, частка яких становила від 12% до 25%. Інші поточні трансферти складають незначну частину від соціальної допомоги — від 0,6% до 4,2%. Частка прибутку та змішаного доходу у структурі доходів населення України не перевищувала 19,2% у 2000 р., а її мінімальне значення було зафіксовано у 1992 р. — 8,3%. Найменшу питому вагу у структурі доходів населення становлять доходи від

власності — в середньому 1,93% (від мінімального значення 0,6% у 1992 р. до максимального — 3% у 2003 р.).

Відзначимо, які зміни відбулись у структурі доходів населення України з 2004 по 2015 рр. (табл. 3).

У період з 2004 по 2015 рр. частка заробітної плати у структурі доходів населення залишалась стабільно високою, проте не перевищила 45%, сягнула свого максимуму у 2007 р., склавши 44,8%. Однак станом на 2015 р. цей показник становив мінімальне з 1991 р. значення — 39%, майже вирівнявшись за значенням із часткою соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів, яка за той же період склала 37,8%. Ця обставина є свідченням надзвичайно важливої ролі соціальних виплат для забезпечення задоволення потреб населення, що призводить до виснаження державного бюджету та його неспроможності фінансувати розвиток економіки. Загалом з 2004 по 2015 рр. частка соціальних виплат у структурі доходів населення становила в середньому 20,9%. Прибуток та змішаний дохід населення в загальній структурі доходів має незначну питому вагу, що у різні періоди коливалась від 14,5%

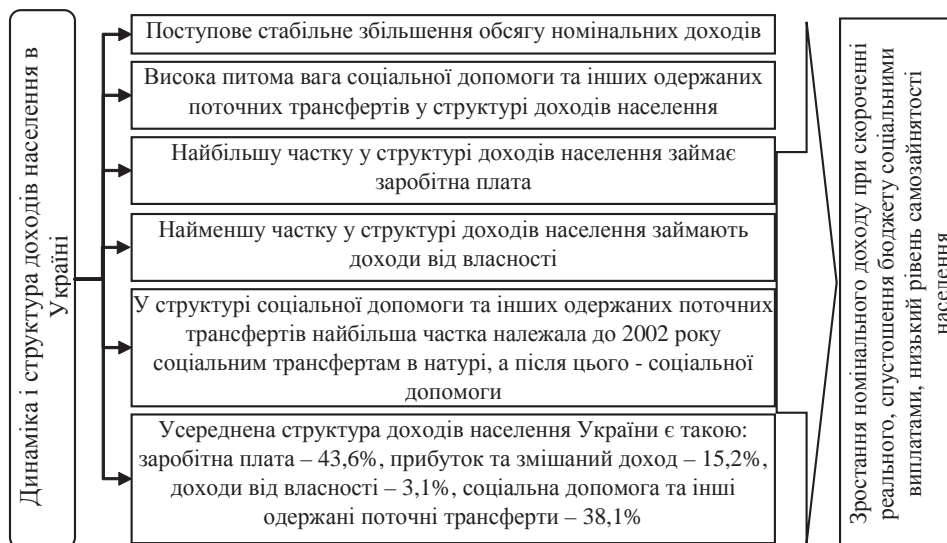

Рис. 4. Тенденції зміни динаміки та структури доходів населення в Україні

до 18%. Позитивно належить відмітити тенденцію до зростання цього показника. Традиційно низькою залишається частка доходи від власності — в середньому 4,4%.

Проведена аналітична робота дає змогу узагальнити тенденції зміни динаміки та структури доходів населення в Україні (рис. 4).

Номинальне зростання доходів населення, тенденцію, яку встановлено у процесі аналізу на основі статистичних даних, однак, не завжди означає зростання і реального доходу населення. Так, збільшення темпів інфляції, зростання цін, подорожчання споживчого кошика і при цьому лише незначне та досить повільне збільшення прожиткового мінімуму — ці та інші фактори призвели до того, що збільшення номінальних доходів населення, впродовж років незалежності, насправді не відображає реального стану справ. Це підтверджується і дослідженнями міжнародних авторитетних організацій. Відповідно до звіту про рівень статків населення, підготовленому компанією Credit Suisse, Україна належить до категорії бідних держав, де дохід на одну дорослу особу на рік у 2000 р. становив 941 дол. США, а у 2015 р. — 1 437 дол. США (для порівняння, в США станом на 2015 р. дохід на одну дорослу особу складав 352 996 дол. США, у Новій Зеландії — 400 811 дол. США, у Швейцарії — 567 122 дол. США, Польщі — 24 370 дол. США, Російській Федерації — 11 726 дол. США, у Зімбабве — 3 650 дол. США) [15, с. 21—22].

ВИСНОВКИ

Дослідження динаміки та структури доходів населення в Україні в 1991—2015 рр. дало змогу зробити наступні важливі висновки.

Отримання доходів населенням України відбувається із таких чотирьох джерел, як заробітна плата, прибуток та змішаний дохід, доходи від власності і соціальні допомоги та інші трансферти. Ці джерела є традиційними для вітчизняної економіки, і їх кількість впродовж останніх 25 років залишалась незмінною, що свідчить про доцільність пошуку у перспективі інших джерел отримання доходів, їх диверсифікації тощо.

Виявлено тенденцію до поступового зростання доходів населення за останні 25 років. Структурний аналіз доходів населення у період 1991—2015 рр. продемонстрував, що домінуючу роль у структурі доходів займають надходження від заробітної плати — в середньому 43,6%. Велике значення для стабілізації

доходів населення відіграють соціальна допомога та інші одержані поточні трансферти, в середньому — 38,1%. На жаль, невисокими залишаються показники прибутку та змішаного доходу у структурі доходів населення — в середньому лише 15,18%. та доходів від власності у структурі доходів населення України — за результатами 2015 р. вона становить 4,9% при середньому значенні за аналізований період — 3,1%.

Номинальне збільшення обсягів доходів населення не завжди означає зростання і реального доходу через такі обставини, як зростання інфляції, падіння курсу національної валюти, тому не видається можливим без активної та ефективної антикризової політики уряду реально підвищити показники рівня життя населення, сформувавши прошарок середнього класу та побороти бідність.

Література:

1. Благун І.С. Просторово-структурний аналіз доходів населення / І.С. Благун, А.І. Дмитришин // Регіональна економіка. — 2013. — № 1. — С. 99—106.
2. Ватченко О.Б. Дослідження структури доходів населення в умовах трансформаційних змін в Україні / О.Б. Ватченко, К.О. Коржовська // Економіка і регіон. — 2012. — № 4. — С. 146—151.
3. Ганнусик Ю.Б. Закономірності розвитку інфляції в Україні в умовах циклічності / Ю.Б. Ганнусик // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2015. — Випуск № 5. — С. 818—825.
4. Заяць В. С. Формування доходів населення України: особливості та тенденції / В. С. Заяць // Демографія та соціальна економіка. — 2015. — № 2. — С. 116—128.
5. Ігнатова О.М. Статистична оцінка доходів населення в Україні [Електронний ресурс] / О.М. Ігнатова, Т.В. Стародубцева, М. В. Тарасенко // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". — 2013. — № 3. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1859>.
6. Карпенко Н.В. Тенденції динаміки та структури доходів населення в Україні та за регіонами / Н. В. Карпенко // Економіка: реалії часу. — 2014. — № 4. — С. 135—141.
7. Кулиш О.С. Структура доходів населення України як фактор отраження их неравенства / О.С. Кулиш // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Економічна. — 2010. — № 911. — С. 83—88.

8. Пенькова І.В. Структурно-динамічний аналіз доходів та витрат населення / І.В. Пенькова // Вісник Донецького університету економіки та права. — 2012. — № 2. — С. 16—22.

9. Ховрак І.В. Доходи населення України: економічний зміст і дискусійні питання / І.В. Ховрак // Вісник Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського. — 2013. — Вип. 1. — С. 160—165.

10. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж. держ. ком. статистики України: [за ред. Л. М. Черен'ко]. — К.: Консультант, 2006. — 428 с.

11. Lokshin M., Ravallion M. Household income dynamics in two transition economies [Electronic resource] / M. Lokshin, M. Ravallion — Access mode: http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/12459_nonlinear_dynamics.pdf

12. Burgess S. M., Propper C. An economic model of household income dynamics, with an application to poverty dynamics among american women / S.M. Burgess, C. Propper // Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economics, 1998. — 82 p.

13. Duncan G. J., Hofferth S. L., Stafford F. P. Evolution and change in family income, wealth and health: the panel study of income dynamics, 1968-2000 / G. J. Duncan, S. L. Hofferth, F. P. Stafford // Northwestern University, University of Maryland, University of Michigan. — 2002. — 47 p.

14. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

15. Global Wealth Databook 2015 [Electronic resource]. — Access mode: <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=C26E3824-E868-56E0-CCA04D4BB9B9ADD5>.

References:

1. Blahun, I. (2013), "Regional and structural analysis of household incomes", *Rehional'na ekonomika*, № 1, pp. 99—106.

2. Vatchenko, O. B. (2012), "Research of the incomes structure in terms of transformational changes in Ukraine", *Ekonomika i rehion*, № 4, pp. 146—151.

3. Hannusyk, Yu. B. (2015), "Regularities of inflationary development in Ukraine in terms of recurrence", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, № 5, pp. 818—825.

4. Zajac, V. S. (2015), "Formation of Ukraine incomes: features and trends", *Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika*, № 2, pp. 116—128.

5. Ignatova, A. (2013), "Statistical evaluation of incomes in Ukraine", *Efektivna ekonomika* [Online], № 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1859> (Accessed 20 September 2016).

6. Karpenko, N. V. (2014), "Trends of the dynamics and structure of household incomes in Ukraine and the regions", *Ekonomika: realii chasu*, № 4, pp. 135—141.

7. Kulysh, O. S. (2010), "Structure of revenues of the population of Ukraine as reflection factor their inequalities", *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu im. V. N. Karazina. Seria: Ekonomichna*, № 911, pp. 83—88.

8. Pen'kova, I. V. (2012), "Stpunktupno-dynamic analysis of income and expenditure" *Visnyk Donets'koho universytetu ekonomiky ta prava*, № 2, pp. 16—22.

9. Khovrak, I. V. (2013), "Personal incomes of Ukraine: economic content and discussion questions", *Visnyk Kremenchuts'koho natsional'noho universytetu im. Mykhajla Ostrograds'koho*, № 1, pp. 160—165.

10. Cheren'ko, L. M. (2006), *Riven' zhyttia naselennia Ukrainy* [The level of life of population in Ukraine: monograph], Kyiv, Konsul'tant, 428 p.

11. Lokshin, M. and Ravallion, M. (2001), "Household income dynamics in two transition economies", *World Bank* [Online], available at: http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/12459_nonlinear_dynamics.pdf (Accessed 20 September 2016).

12. Burgess, S. M. and Propper, C. (1998), *An economic model of household income dynamics, with an application to poverty dynamics among American women*, London, Centre for Analysis of Social Exclusion, 82 p.

13. Duncan, G.J. Hofferth, S.L. and Stafford, F.P. (2004), "Evolution and Change in Family Income, Wealth, and Health: The Panel Study of Income Dynamics, 1968—2000 and Beyond", pp. 156—200 in *A Telescope on Society: Survey Research and Social Science at the University of Michigan and Beyond*, edited by J.S. House. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

14. The official site of State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 September 2016)

15. "Global Wealth Databook 2015", The Credit Suisse Research Institute [Online], available at: <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=C26E3824-E868-56E0-CCA04D4BB9B9ADD5> (Accessed 20 September 2016).

Стаття надійшла до редакції 18.09.2016 р.